

СТАНОВИЩЕ

Доц. д-р Гургана Алексиева

за Жива Господинова, с дисертация на тема:

„Икономическа либерализация и социални промени в страните от Централна Америка през 80-те и 90-те години на XX век“

Преди няколко години бях рецензент на нейната магистърска теза към програма „Кризис, конфликти и дипломатия в световната политика XVI-XXI век“. Сега виждам израстването на един млад колега с голямо удоволствие, още повече че тя е изкушена от латиноамериканската тематика, която не е никак „лесна“.

Темата не е разработвана в България до този момент и от тази перспектива тя има проносен характер. Още в самото начало на дисертацията се говори за Вашингтонския консенсус, който е основополагащ за латиноамериканските икономики и в частност тези на Централна Америка. Според мен би следвало да се посочи какво точно предвижда той или по-точно казано да се цитира документът. В увода също така са отразени целите на социалната политика като теоретична рамка, както и техните конкретни аспекти. Дефинирани са обект, предмет, актуалност и практическа значимост на изследването (с пряко отношение към България, което показва полезността на нашата наука). Стегнато и ясно Жива Господинова поставя своята цел и задачи. Представена е използваната методология и следва задълбочен и критичен историографски преглед. В бележка под линия са дадени данни за авторите, които помагат на читателя да разбере от какви позиции (лични и професионални) излагат своите тези. Липсва обаче преглед на използваната документалната база, което е една от основните ми критики. Също така не става ясно защо са „хванати“ точно тези хронологични рамки.

Дисертацията следва класическата „триглава“ структура, като първите две глави последователно проследяват икономическото развитие на държавите (поотделно) от Централна Америка съответно през 80-те и 90-те години; в третата е заложен тематичният подход, т.е. разглежда социалната политика на отделните държави през целия разглеждан период.

Глава първа е посветена на икономическото развитие на държавите през „изгубеното десетилетие“. Представени са общите характеристики на тази епоха и

текстът логично обосновава защо 80-те години са наречени така. Тъй като Никарагуа преживява най-сериозните вътрешни сътресения в началото на 80-те години на XX век, логично изложението започва с нея. Открити са причините, поради които САЩ подкрепят Стария режим, както и с какво и защо сандинистите стават популярни сред обществото. Говори се за позицията на Кенън за американската външна политика, изразена през 50-те години, но тя не се следва само през 80-те години, а през целия период на Студената война. Интересен въпрос, който не намира отговор, е дали приложеният в Никарагуа модел от страна на САЩ се използва за пръв път или се върви по вече утъпкани пътеки? Анализирани са направеното от сандинистите (изграждането на смесена икономика, аграрна реформа и подкрепа на родния бизнес) и постигнатите резултати, но и отрицателните последици от тяхното управление. Въвличането на Хондурас в конфликта усложнява ситуацията и тя страда от същите проблеми като своите съседки. Тази държава дава подходящ пример за това как ширещата се корупция възпрепятства икономическата дейност. В текста се говори за терористични групировки, действащи в Аржентина, които пречат на стабилността в региона, но не става ясно защо именно в тази страна те намират убежище. В параграфа за Салвадор са привлечени много статистически данни, което помага за аргументацията на изложението и прави положително впечатление. Гватемала дава различен поглед спрямо централноамериканския конфликт – а именно етническите му измерения – коренното население е поставено в изключително неблагоприятни условия и то реагира в тази напрегната ситуация. В текста намира отговор един много важен въпрос – защо Коста Рика показва различни икономически и политически показатели в сравнение със своите съседки. Изводът, който е направен и аз съм напълно съгласна с него е, че ключовият фактор за нейната стабилност е собствеността върху земята. Тя е основание за стабилна средна класа, а оттам – и за демокрация. Последната държава Панама има по-особено положение, поради наличието на дълготрайно американско присъствие в зоната на канала. Последният параграф от този първи основен компонент е „Мирното уреждане на военни конфликти в Централна Америка“; това е въпрос, който разтърсва целия регион и неговото уреждане се явява важно постижение за стабилността на Централна Америка, най-малкото защото са замесени повече държави. Обобщението на главата прави изключително приятно впечатление; открити са приликите и разликите между отделните държави, изведени са основните проблеми, които ги „тормозят“, а именно аграрният въпрос, зависимостта от чуждия бизнес и др.

Глава втора се отнася до глобализиране на икономиките през 90-те години. Това е десетилетието, в което държавите от Централна Америка следват дословно препоръките на Вашингтонския компромис. Направен е преглед на идеите и целите на глобализацията, но и става ясно, че зад нея стои обезпечаване на икономическите интереси на САЩ. За всяка държава са показани социалните измерения на лошата икономическа ситуация, която прилагането на неолибералния модел не успява да поправи – огромен външен дълг, високи нива на безработица, недохранване и ограничен достъп до здравеопазване, корупция, зависимост от ТНК. Оказва се, че по ред причини демокрацията не носи стабилност. Следва се вече установеният в изложението модел да се представят държавите една по една; първа отново е Никарагуа. В. Чаморо прилага неолибералната доктрина, коренно различна от тази на Д. Ортега. Изложени са конкретните резултати от тази политика, като чрез статистически данни се доказва, че и той не носи така желаното стабилизиране на икономиката. Както вече казах, всяка следваща държава е представена чрез общите тенденции и проблеми за региона, но и и чрез своите специфични вътрешни особености. Този подход дава изключително подходяща основа за задълбочения анализ на историческите и икономическите процеси. Отново в сравнителен план се обоснова защо Коста Рика е „лидерът“ в региона. Тук действа от активни позиции силно гражданско общество, което „пречи“ на някои отрицателни явления. Другата особеност, която се открива, е модернизирването на държавния сектор в икономиката. В тази глава присъства и Белиз, която не се появява никъде другаде в текста. В тази връзка ще отбележа една от основните си критики – още в увода би следвало да се направи изясняване на географския обхват на изследването, т.е. кои държави включва регионът Централна Америка. Така би се избегнало такова объркване. Втора глава завършва с обобщаващ параграф, в които са изведени основните икономически проблеми и тяхната свързаност. Би следвало да се подчертае по-ясно дали са преодолените последиците от „загубеното десетилетие“.

Глава трета разглежда тематично социалната политика в централноамериканските държави. Моделът в изложението, който се следва, е държава по държава и елемент по елемент (неравенство, образование, здравни реформи, качество на живот, престъпност). Този подход помага за изграждането на пълната картина на постигнатото или дефицитите при реализацията на социалната политика. Открито е, че неравенството е водещият проблем за тези държави като са изнесени конкретни данни за бедността.

Става ясно защо спадат нивата на бедност в Коста Рика, т.е. защо тя би следвало да бъде пример за подражание. Чрез всяка държава се посочва какво пречи на хората да живеят добре. Образованието или по-точно липсата на достъп до него е следващият елемент, който възпрепятства постигнато на социална стабилност. Това е общ проблем за всички държави и всяка от тях води конкретни политики за неговото преодоляване. За съжаление тук Коста Рика не е успешен модел. Гватемала, от своя страна, дава друг аспект на проблемите в тази сфера – честите земестресения изискват много средства за изграждане на училищна мрежа, която да функционира постоянно. Тя също така е държавата с най-неефикасното здравеопазване. По този показател и Коста Рика не може да бъде отличена, за разлика от Панама. Здравеопазването е свързано със следващия критерий за успешна социална политика – качеството на живот. Открити са конкретните показатели, които формират критерия качество на живот и тяхното състояние на местно ниво. Изводът, доказан с документи и статистически данни, е, че Централна Америка заема доста непрестижни места в различни класации и е необходима още много работа от страна на управляващите в тази сфера. Последният параграф от трета глава е посветен на престъпността в региона – изключително важен проблем за всяко общество, защото той носи със себе си негативни, пречещи на постигането на стабилност. В заключението се налага един от основните постулати, валидни и за други зони по света – тъй като няма резултатна политика за подкрепа на малкия и средния бизнес, липсва и стабилна средна класа, която е едно от присъщите условия за стабилното функциониране на всяко демократично управление.

Посочените аббревиатури трябва да са на български език. В текста има таблици, които добре подкрепят тезата на авторката. Няма излишни факти, които да утежняват изложението. Други качества на докторската теза, които подчертавам убедено, са обективност и задълбочен анализ. Научно-справочният апарат е коректен, но бих искала да препоръчам да бъде направена редакция преди да бъде публикуван текстът – от гледна точка на правопис и стил на изложението.

Авторефератът и списъкът с публикации отговарят на изискванията на закона за получаване на образователната и научна степен доктор. В заключение бих искала да препоръчам убедено на Уважаемото научно жури да постави на колегата Жива Господинова образователната и научна степен „доктор“.

6 юни 2018 г.

доц. д-р Г. Алексиева:

